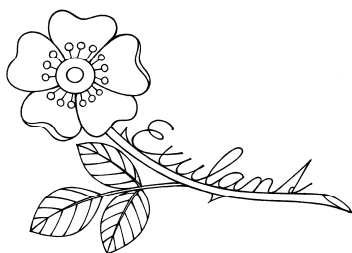

INFORMAČNÍ VĚSTNÍK č. 27 (1/2009)

občanského sdružení

EXULANT

Milí čtenáři,

doufám, že i v prvním letošním věstníku najdete něco, co Vás zaujme. Kromě informací o činnosti občanského sdružení a pozvánek na naše akce, chceme upozornit na historické události, které bychom právě letos neměli nechat bez povšimnutí - narození reformátora Jana Kalvína (500 let), Majestát Rudolfa II. na náboženskou svobodu (400 let) a založení Ježíšova chrámu milosti v Těšíně (300 let).

Kalvína a jeho odkaz si připomeneme, kromě jiného i zájezdem do Ženevy. Těší nás zájem, se kterým se zájezd setkal. Věříme, že i další akce, zaměřené na letošní výročí – červenové setkání v Novém Městě pod Smrkem, srpnové v Trpístech a říjnovou konferenci v Suchdole nad Odrou povedete v patrnosti a zúčastníte se.

Děkujeme Vám všem, kteří naši činnost jakkoli podporujete. Každá odezva na naše snažení nás potěší. Zvláště děkujeme těm, kteří po informaci v minulém věstníku přispěli na činnost EXULANTA i finančně.

Jan Bistranin

Znamení: EXULANT

Ne že by to měl napsané na čele, cosi na jeho povaze ulpělo i po několika generacích z dějinného a snad i duchovního dědictví po předcích. Vytržení – nakonec z vlastního rozhodnutí – z rodného prostředí země a lidu včetně jeho dějinných vazeb, hledali si svobodnou existenci ve více či méně cizím prostředí (německém, polském a volyňští Češi

120 let po hlavním exodu 1742, tedy v šedesátých letech 19.století, v prostředí ukrajinském). K vyjití z vlasti je vedla prvotně osvobozující zvěst Ježíšova evangelia, kterou vyčítali z doma utajovaných Biblí a oživovali zpěvem starých písní z kancionálů. Přes hranice se ubírali jako jednotlivci, po roce 1742 i hromadně (v rámci Janem Liberdou organizované akce osídlení slezského příhraničí, dobytého pruským králem Fridrichem II. na Marii Terezii. K jeho počtě pojmenovali jednu ze svých nově založených obcí “Bedřichův Hradec” – vedle prvotních založení “Husince”, “Poděbrad”, “Tábora” a “Čermína”). Průběhem desetiletí až i staletí jim časem zbývala jen matná vzpomínka na vlastní původ, vzpomínka blednoucí až i tuhnoucí v klišé “jsme něco zvláštního” obklopeni lidem jiného jazyka, jiné víry i řeči. Česká Bible, české kázání a český zpěv v exulantských kostelech (ty exulanti budovali současně se svými domky), to nás vyznačuje i spojuje, ostatně i ve sňatcích namnoze příbuzenských... “Počeštěno” bylo i probuzenecké hnutí 19.století (jistě vědomí “nadrárodnosti” si zde zachovávali spíše bratři baptisté mezi exulanty). Politicky se exulanti nikdy neexponovali. Byli si vědomi toho, že “vrchnost” je třeba respektovat, i když si ostatně při častém střídání režimů zachovávali od politiky kritický odstup a nepřestávali ve své víře hledat Boží království a jeho spravedlnost přede vším ostatním.

I za hranicemi Čech a Moravy si čeští exulanti zachovávali vědomí “zvláštního lidu” mezi křesťany jiných konfesí (katolické, pravoslavné a v něčem i luterské), následující v tom dávnou historickou spřízněnost staré Jednoty bratrské s kalvínskou reformací, z doby ještě předbělohorské. Tím si lze do jisté míry vysvětlit i exulantské setrávání mimo rodnou zemi i po vydání tolerančního patentu císaře Josefa II. roku 1781, umožňujícího omezenou svobodu vyznání v rodné zemi. Nicméně si zvali za své kazatele duchovní pokud možno z Čech, jak ukazují příklady farářů Štětiny (Stettinia), Petra a Hugo Šikory, Mojžíše, Kačera a jiných. Posledním evangelickým farářem v Zelowě byl Bohumil Radechovský, který po první světové válce podnítl touhu po návratu exulantů do rodné země a nesl toho důsledky svým vyhoštěním roku 1919. V letech 1923-1924 došlo k hromadnému návratu českých exulantů ze Zelowa a okolí do vlasti, zbavené vlády Habsburků, v akci, kterou farář Radechovský připravil jednáním s československou vládou. Navrátilci pracující v zemědělství byli usídleni na pozemcích vyňatých ze starých šlechtických latifundií pozemkovou reformou. Byly to oblasti v převážně jazykově německém pohraničí, jako např. Zábřežsko, Lovosicko (Sulejovice, Encovany). Druhý návrat v roce 1946 po 2.světové válce byl spíše útekem před polskou xenofobií, plynoucí namnoze z neznalosti historie a z katolického šovinismu....

Na zelowském “rynku” se od roku 2003 skví žulový památník na příchod českých exulantů do Zelowa roku 1803, vybudovaný současnou polskou politickou reprezentací. Pěkná slavnost k dvoustému výročí příchodu českých evangelických exulantů do Zelowa byla znamením, že staré rány jsou zahlazeny a zbývající potomci exulantů v Zelowě (asi 400) jdou spolu s polským obyvatelstvem vstříc novému způsobu soužití národů ve spojené Evropě. Znamením toho je i další život zelowského reformovaného sboru ve starém chrámu z roku 1825, kde exu-

lantský farář Miroslav Jelínek s chotí Věrou (první evangelickou farářkou v Polsku) káže v polském jazyce, zatímco sbor zpívá česky ze starých českých zpěvníků ...

A jak je tomu v současnosti, po 80 resp. 60 letech od návratu českých exulantů do vlasti? Znamená slovo “exulant” ještě vůbec něco? (Mezitím českých exulantů nejrůznějších typů v důsledku komunistické totality v letech 1948-89 velmi přibylo). Znamená slovo “exulant” v původním náboženském smyslu ještě něco konkrétního? Odvažují se jen nesmělého náznaku a pokusu o “virtuální” podobu českého evangelického navrátilce do vlasti. Jak jsem uvedl již na začátku této úvahy, i když valná většina navrátilců z exilu poměrně rychle přijala způsoby i nezpůsoby lidu naší země, někde se v myslích potomků “zelowáků” “ponevírají” matné zbytky zelowské exulantské zbožnosti, jimiž “zelowáci” přispěli k životu (ano i vzniku) řady sborů Českobratrské církve evangelické, resp. Bratrské jednoty baptistů, kam se “napatočili” v průběhu pohnutých dějů naší České republiky. Snad je to zvýšená citlivost pro ryzost v myšlení i životě jak církve, tak i společnosti, ve zbystřeném smyslu pro politickou a sociální “fairness” v životě jednotlivců i národa. Je dobře, že zmizely a mizí pocity “virtuální” nadřazenosti a výlučnosti, občasně sklony k nicotnému hašteření a samospravedlnosti. Žel, že s nimi mizí i vědomí závazku k víře otců a věrnosti Bohu, který nás a naše předky “podivuhodně” vedl skrze zmatky v myšlení i konání a vede – aspoň je nám to ve víře zaslíbeno Ježíšem Kristem – i nadále ve společenství_Kristovy církve a našich církevních sborů. I nám potomkům českých exulantů Ježíš praví: “Já jsem ta cesta i pravda i život” (J 14,6)

Vlastimil Sláma

Reformátor Jan Kalvín (1509-1564) (K pětistému výročí narození reformátora)

V zelowském kostele

Návštěvník zelowského kostela, vybudovaného českými exulanty pro víru, nemůže přehlédnout pamětní desky, umístěné v apsidě kostela se jmény M.J.Husa, Jana Laskiho - polského reformátora a především Jana Kalvína. Jeho památku dodnes nosí vděčně v srdci příslušníci malé Reformované církve v Polsku a mnoha presbyteriálních církví na celém světě. Na kamenné desce v zelowském kostele je vyryt následující nápis: "Cti a památce velikého reformátora Jana Kalvína, otce reformované církve, ke 400 letému výročí jeho narozenin v roce 1909 Sbor Zelovský."

Kdybychom však položili otázku dnešním mladým lidem, vyrostlým v naší církvi, kdo byl Jan Kalvín, nejspíš bychom marně čekali na odpověď. Nejsem si jist, že jméno tohoto vzácného svědka Kristova říká něco i nám, dospělým. A přece s odkazem reformátora Jana Kalvína se setkáváme právě v Českobratrské církvi evangelické od doby toleranční až po současnost.

Česká reformovaná církev

Abychom porozuměli, jaké místo zaujímá v historii naší církve Jan Kalvín, musíme si připomenout počátky českých evangelických sborů. Na okamžik se vrátit do doby, kdy byl vydán Toleranční patent.

Toleranční zákony císaře Josefa II. umožnily zákonnou existenci pouze dvěma evangelickým církvím - Reformované církvi Helvetského vyznání a Evangelické církvi Augsburského vyznání. Dvě třetiny tajných českých evangeliků se přihlásily k církvi reformované HV jejímž duchovním otcem je ženevský reformátor Jan Kalvín. Střízlivá reformovaná tradice, která se radikálně rozešla s římskokatolickými náboženskými formami, byla blízká našim předkům ve víře svou výlučnou orientací na biblické svědectví, na církevní kázeň a řád, na prostotu bo-

hoslužebných forem a odpovědnost za věci veřejné. Významnou úlohu při rozhodování našich předků měli nepochybně reformovaní faráři ze Slovenska a Maďarska, kteří neoslyšeli volání rodičích se evangelických sborů. Mnozí z nich s českými sbory spojili své životy natrvalo. A bylo přirozené, že právě oni utvářeli sborový život podle reformovaných vzorů a tradic.

Mezi mnoha reformátory, kteří působili ve švýcarských městských státech Bernu, Basileji, Lausanne, Ženevě a dalších, se tyčí osobnost Jana Kalvína. Byl to především on, kdo položil základy reformované církve.

Dětství a mládí

Jan Kalvín se narodil 10. července 1509 v městě Noyonu v Picardii v severní části Francie. Vyrůstal v poměrně četné rodině (4 synové a dvě dcery) noyonského advokáta, který byl důvěrným rádcem církevní i politické vrchnosti. Otec velmi brzy rozpoznal mimořádné nadání svého syna. Základní vzdělání získal v městském lyceu. Ve 14 letech, poté, co mu zemřela milovaná maminka, byl poslán do Paříže, aby studoval na tamních prestižních vysokých školách. Přáním otce bylo, aby nadaný syn vystudoval teologii. Věděl, že bohoslovecké vzdělání umožňuje nejsnazší cestu k církevní i politické kariéře. Přípravou ke studiu theologie byla latina-jazyk vzdělavců, ale i mateřská francouzština. Oba jazyky si Kalvín dokonale osvojil během svého studia v Paříži, kde zůstal až do svých 19 let.

Obrácení

V této době (zima 1527) prodělal Kalvín zvláštní duchovní otřes, o kterém se zmiňuje ve svém výkladu Žalmů. Jeho otec se dostal do sporu s církevní vrchností. Nakonec byl vyloučen z římskokatolické církve. Skutečným důvodem Kalvínova obrácení však bylo setkání s evangelickými kroužky v Paříži a zvláště přátelství s Kalvínovým noyonským příbuzným Pierrem Robertem Olivetanem, překladatelem Bible do francouzského jazy-

ka. Ten zasel do jeho mysli a srdce símě „pravého“ náboženství. V Kalvínovi probudil touhu do hloubky pronikat do biblického poselství. Mezi tajnými evangelíky, kteří založili v Paříži malý evangelický sbor a při četbě spisů Dr. Martina Luthera, (až do smrti ho považoval za svého duchovního otce, i když se s ním osobně nesetkal), se dostal k reformačním podnětům, které ho hluboce zasáhly. Po smrti otce v r. 1531 a pod vlivem Lutherových myšlenek opustil studium akademické theologie v Paříži.

Odešel do Orleánsu a Bourgues, kde s velikou pílí studoval práva. V krátké době dosáhl akademické hodnosti licenciáta. Svým mimořádným nadáním, pracovitostí a vnitřní opravdovostí, na sebe brzy upozornil. Zájem o hlubší porozumění biblickému svědectví ho vedlo k důkladnému studiu biblických jazyků - řečtiny a hebrejštiny, na nově zřízené „Francouzské koleji“ v Paříži, kterou založil král František I.

Ve vyhnanství

Důležitým mezníkem Kalvínova života se stal první listopad 1533. Rektor pařížské univerzity Mikuláš Cop ve své inaugurační přednášce, jejímž autorem byl Kalvín, se veřejně přihlásil k reformačním principům. Přednáška vyvolala velikou bouři, takže oba přátelé museli ihned opustit Paříž, aby unikli pronásledování. Kalvín se na útěku dostal do Angoulême, kde mu poskytl ochranu a přístup do rozsáhlé theologické knihovny jeho přítel, kanovník Ludvík du Tillet. Zde vznikají Kalvínovy první reformační spisy. Jeho „Krátká křesťanská napomenutí“ byla misijním traktátem, který byl věnovaný evangelickým sborům. Žel nezůstala zachována. Aby unikl pronásledování, musel Kalvín nakonec uprchnout z Francie. Roku 1535 spolu s přítelem Ludvíkem du Tillet nalézají útočiště v Basileji. Pod krycím jménem Martianus Lucianus se soustředěně věnoval studiu theologických spisů. Napsal předmluvu k francouzskému vydání Písma, setkává se s vedoucími osobnostmi švýcarské reformace a

zde dokončuje v sedmadvaceti letech první vydání své slavné „Instituce křesťanského náboženství“, která se stala základním a nejdůležitějším dílem reformované církve, učebnicí evangelických pravd a principů.

Francouzský král František I., který dosud krutě pronásledoval své evangelické poddané, se pokoušel prezentovat je před německými evangelickými knížaty jako anarchisty, kteří ruší obecný řád a šíří bludné učení. Roku 1535 se pronásledování vystupňovalo; novokřtenci byli téměř vyhlazeni. V této chvíli se stala Instituce nástrojem obrany pronásledovaných křesťanů. Místo úvodu připojil Kalvín obširný dopis adresovaný králi Františkovi I., v kterém se zastal nespavedlivě pronásledovaných. „V tomto listu vystupuje Jan Kalvín jako zastánce a přední bojovník poznané evangelické pravdy a všech jejích vyznavačů.“ (Dobiáš). Je však pravděpodobné, že král Kalvínův dopis vůbec nečetl. Přesto se Instituce, uvedená dopisem králi, stala rozhodující obranou reformačního učení. Kalvín v ní vykládá evangelické pojetí Desatera, Apoštolského vyznání víry, modlitby Páně, svátostí a knihu uzavírá výkladem křesťanské svobody.

Poprvé v Ženevě

Brzy nato se vydal na cestu do Itálie. Chtěl ve Ferrare navštívit vzácnou ochránkyni pronásledovaných evangelických křesťanů, vévodkyni Renátu Francouzskou. Tato pozoruhodná žena zůstala až do své smrti v písemném spojení s Kalvínem. Stal se jejím důvěrníkem a rádcem. Na cestě zpět se naposledy stavil ve svém rodném městě Noyonu a zašel až do Paříže. Vzhledem k válečným nepokojům se musel vracet do Basileje velkou oklikou přes Lyon a Ženevu. A zde došlo k události, která změnila celý jeho život. Bylo to v červenci 1536, když se ženevský farář a reformátor Vilém Farel dověděl, že je v Ženevě autor Instituce. Navštívil ihned Kalvína a donutil ho, aby zůstal v Ženevě. O tomto setkání se zachovala následující Kalvínova zpráva: „Farel vynaložil

vše, aby mne v Ženevě zdržel. Když jsem mu řekl, že se chci soustředěně věnovat soukromému studiu a když jsem nic nedával na jeho prosby, jal se mne přímo proklínat: „Bůh ať zlořečí mému klidu a touze po badatelském ústraní, jestliže se v této chvíli nejvyšší tísně vzdám, aniž bych pomohl a přispěl. Ta slova mne zděsila a tak mnou otřásla, že jsem se vzdal další zamýšlené cesty.“ Generální rada města těsně před příchodem Kalvína vyhlásila: „Všichni chceme žít podle svatého zákona evangelického a Božího slova, jak nám jest zvěstováno. Chceme zanechat všechny mše a ostatní ceremonie i papežských nálezků, obrazů a model.“

Koncem srpna 1536 zahájil Kalvín svou činnost v Ženevě výkladem Pavlových epištol. Kalvín si uvědomil, že nestačí jen prohlubovat evangelickou věrouku. Je nutné vytvořit novou strukturu obnovené církve. Za souhlasu Farel a ženevských farářů vydal „Články o správě církve“, které se staly programem při realizaci Kalvínovy představy církve. Podle Kalvína je Kristova církev tam, kde její údové žijí v kázni a spravují se církevním řádem. Podobně jako Jednota bratrská požaduje Kalvín, aby k Večeři Páně nebyli připuštěni lidé pohoršlivého života.

Český čtenář si jistě vzpomene na zápas, který vedl Jan Karafiát, spisovatel Broučků, ve sboru na Hrubé Lhotě při prosazování církevní kázně.

Organizace ženevské církve se úspěšně rozvíjela. Kalvín věnoval zásadní pozornost zpěvu Žalmů při bohoslužbách, náboženské výchově a vyučování dětí, manželství a rodině. Kalvínovo pojetí církevní kázně začalo však brzy narážet na odpor městské správy, která si osvojovala právo rozhodovat o věroučných otázkách a dokonce i o obsahu kázání. To byl podle Kalvína nepřijatelný zásah do svobody církve. Došlo k zápasu, v němž zvítězila opozice, která odmítla smířit se s Kalvínovými nároky na život církve podle Kristova evangelia.

Ve Štrasburku

Po Velikonocích 1538 byli Farel i Kalvín zbaveni svých občanských práv. Museli do tří dnů opustit město. Po krátkém pobytu v Basileji odešel Kalvín do Štrasburku, Farel do Neuchattelu.

Na rozdíl od Ženevy byl církevní život ve Štrasburku nesen duchem smířlivosti a snášenlivosti. Zde bylo úkolem Kalvína duchovně pečovat o velké množství francouzských uprchlíků. Utvořil z nich živý sbor. Čtyřikrát za týden kázal Boží slovo, staral se o nemocné a zarmoucené. Dále však trval na svém přesvědčení, že církev nese odpovědnost také za mravní život svých členů. Navíc byl Kalvín pověřen vyučovat studenty biblické teologie.

Ve Štrasburku napsal řadu důležitých spisů. Velkou pozornost evangelických církví získala jeho odpověď na vemlouvavý dopis kardinála Sadoleta, který se pokusil v době nepřítomnosti Kalvína zvrátit situaci v Ženevě a ve městě znovu nastolit vládu římskokatolické církve. O odpověď na tento dopis požádali ženevští svého vyhoštěného faráře. Kalvín ve své odpovědi přesvědčivě vyložil reformované stanovisko na obnovu Kristovy církve.

Roku 1540 se Kalvín oženil s Idelletou de Buren, vdovou po holandském novokřtěnci. Křesťanské manželství Kalvín vysoce hodnotil. Je mu čistým, věrným spojením dvou bytostí. Idelleta byla krásná a ušlechtilá žena, opravdová křesťanka. Byla jeho nejbližší spolupracovnicí. Přijímala četné návštěvy, pečovala o nemocné a chudé a především pečovala o zdraví Kalvína. Jeho tělesné síly byly stravovány dlouhodobým ohromným duševním vypětím. Během druhého pobytu v Ženevě se jim narodil syn a dcera. Obě děti však zemřely.

Za pobytu ve Štrasburku se Kalvín účastnil konference ve Frankfurtu, která měla zajistit náboženský smír mezi reformačními církvemi a církví římskokatolickou. Neúspěšně. Zde se však natrvalo spřátelil s nejbližším spolupracovníkem Luthera Filipem

Melanchtonem, který mu byl duchovně velice blízký. Bezvýsledně dopadla tři další kolokvia, kterých se Kalvín aktivně účastnil. Bylo zřetelné, že papež nemá o dohodu zájem. Očekával, že zástupci evangelických církví přijmou stanovisko římskokatolické církve a podrobí se Římu.

Pobyt ve Štrasburku však nebyl zbytečný. V relativním klidu se mohl věnovat vedle farářské práce i dalšímu studiu, soustředit se na literární práci. Vnitřně ho obohatilo společenství s reformátory Bucerem a Capitem. Jejich zkušenosti byly pro jeho další činnost nadmíru cenné. Získal také větší porozumění pro Huldericha Zwingliho, který r. 1531 padl v boji za svobodu křesťanské víry.

Druhý pobyt v Ženevě

Mezitím došlo v Ženevě k podstatné změně ve správě města. V nepřítomnosti Kalvína docházelo ke zmatkům a napětí. Bylo patrné, že chybí silná osobnost, která by vrátila městu opět klid a pořádek. A tehdy si městští radní vzpomněli na Kalvína.

V druhé polovině roku 1540 vysílá městská rada posly do Štrasburku s žádostí, aby se Kalvín do Ženevy vrátil. Měsíc potřeboval Kalvín, aby znovu zvážil, zda toto povolání přijme. Svému spolupracovníku a příteli Farelovi napsal: „Kdybych měl svobodnou volbu, učinil bych všechno jiné raději, než podle tvé žádosti se vrátit do Ženevy. Ale pamatuji, že nejsem svým pánem, proto své srdce obětuji Pánu.“

Když generální rada zrušila v květnu 1541 rozsudek vyhnanství, ukončil Kalvín své úkoly ve Štrasburku. Těžce se loučil se svým sborem. 13. září 1541 se opět do Ženevy vrátil. Ihned po návratu si vyžádal od ženevské rady slib, že se budou společně spravovat pevným bohoslužebným řádem, že prosadí evangelijní kázeň a že se celý život města podrobí autoritě Božího slova. V listopadu vedení města přijalo „Církevní řády“, které zaručovaly nezávislost církve na státních úřadech.

Správa evangelických sborů byla svěřena především pastorům, kteří zvěstovali Boží slovo, vysluhovali svátosti a vykonávali pastýřskou péči. Vedle nich nad životem sboru bdí městskou radou zvolení starší. Péči o chudé měli podle novozákonního vzoru na starosti diakoni. Úkolem církve je přece vytvářet pevné společenství víry a lásky. Církev vede zápas se vším, co odporuje Božím řádům, jak mezi svými členy tak i v celém městě. Doktoři-theologové vykonávali úřad církevních učitelů. Pravidelně vykládali Písmo a nesli odpovědnost za čistotu učení. Věděli, že je třeba pozorně se ptát po Božím slovu a nechat se vést Duchem svatým, má-li dojít ke skutečné obnově církve. Pastoři tvořili Ctihodné shromáždění a spolu se staršími tvořili konsistoř. Odpovědnost za život církve byla svěřena všem členům sboru.

Bohoslužby měly prostý pořádek. Jejich středem bylo kázání Božího slova. Večeře Páně se vysluhovala čtyřikrát do roka, přestože Kalvín toužil po tom, aby se vysluhovala každý měsíc. Stálou součástí bohoslužeb byla modlitba Páně, Apoštolské vyznání víry a Desatero. Novým prvkem byl zpěv celého shromáždění. Kalvínovi záleželo na tom, aby měly přednost biblické Žalmy, které „jsou důstojné, posvátné a osvědčené“ a nejlépe vyjadřují důvěru v Boha, touhu duše po Bohu, kající pokoru i radost a vděčnost z Božích darů.

Velikou touhou Kalvína bylo, aby evangelium pronikalo život jednotlivce, sboru, obce i celého státu. Městská rada jmenovala ještě v listopadu 1541 výbor, který měl za úkol vytvořit soubor řádů, podle nichž se měl sladit život města i církve. Kalvín byl jmenován předsedou výboru. Práce na tomto řádu trvala celé dva roky.

V prvním období se zdálo, že úspěch Kalvínovy reformace bude trvalý. Postupně však narůstalo napětí. Opozice se těžko smiřovala s náročnou kázní v životě církve i obce. Dokládala, že tuhá kázeň vede k pokrytectví.

Ve stopách inkvizice?

Jak naložit s odpůrci reformace? Jak se vyrovnat s lidmi, kteří znevažují biblické svědectví a vyznání církve? Kterí se posmívají samotnému Hospodinu a Ježíši Kristu? Má obnovená církev jiné nástroje, než církev římskokatolická? To jsou otázky, na které není snadná odpověď. Jednota bratrská se o odlišnou cestu pokusila. Vyhlásila, že ve věcech víry nemá násilí místo. Kristus požaduje, aby jeho učedníci milovali i nepřátele. Lépe je trpět než utrpení působit.

Kalvín rozuměl kázni jinak. Tam, kde jde o čest a pravdu Boží, je povinností církve, aby zasáhla a potrestala ty, kdo narušují její řády. K prvnímu nejvážnějšímu střetnutí došlo v r. 1546. Tiskař Petr Ameaux, který byl kárán konzistory za mravní selhání, začal obviňovat Kalvína a jeho spolupracovníky z tyranství a bludařství. Kalvín trval na tom, aby byl potrestán odstrašujícím způsobem. Musel pouze v košili s hořící pochodní projít městem a na náměstích vyznávat své provinění i slib nápravy.

V roce 1547 se objevil na kazatelně list, který vyhrožoval smrtí Kalvínovi a všem kazatelům. Jeho původcem byl Jakob Gruett, který byl pro rouhání a velezradu nakonec popraven. Podobných případů, které končily vyhnáním z města, byla celá řada.

K nejzávažnějšímu konfliktu došlo ve sporu s Miguelem Servetem, významným lékařem, přírodovědcem, vědecky a filozoficky školeným intelektuálem, který se intenzivně zabýval náboženskými otázkami, bez důkladného theologického vzdělání. Sotva dvacetiletý vydal Servet polemický spis „Sedmero knih o bludech Trojice“. Servet byl přesvědčen, že reformátoři nebyli dostatečně radikální. Jeho kniha vyvolala veliké vzrušení. R. 1532 vydal jako obranu spis „Dvě knihy hovorů o Trojici.“ S Kalvínem se Servet poprvé setkal roku 1534 v Paříži, kde mělo dojít mezi oběma muži k theologické disputaci. Servet se však nedostavil.

V r. 1536 byl vydán toleranční edikt krále Františka I., který umožnil Servetovi, aby se vrátil do Paříže. Dokončil studium medicíny a přírodních věd. Pracoval jako asistent u významného profesora anatomie Gunthera. Zde se mu podařil významný objev krevního oběhu v lidském těle.

Theologické otázky ho nepřestaly zajímat. Navázal písemné spojení s Kalvínem, poslal mu k posouzení svůj chystaný spis „Restitutio“ – „Obnova“, na který Kalvín reagoval tak, že se Servetem přerušil všechny styky. Po sedmi letech r. 1552 vydal Servet ve Vídni spis „Restitutio“, ovšem anonymně. Uvědomoval si, že se stane předmětem pronásledování. Inkvizice pátrala po autorovi. Dopisy z Kalvínovy korespondence, které potvrzovaly Servetovo autorství, se dostaly do rukou papežskému inkvizitorovi Orymu. Servet byl ještě ve Vídni zatčen. Podařilo se mu utéci a dostal se až do Ženevy. Nejspíš zde očekával ochranu a pomoc. Byl však uvězněn. Kalvín jej obžaloval z útoků na církev a křesťanské vyznání. Od představitelů čtyř švýcarských evangelických kantonů si Kalvín vyžádal dobrozdání. Mezitím Servet přešel k útoku. Obvinil Kalvína, že ho nechal uvěznit ze msty, že on sám je bludař a zasluhuje smrt.

Mezitím došla očekávaná odpověď. Všechny kantony se shodly na exemplárním potrestání. Servet byl odsouzen ke smrti upálení i se svými knihami. Ve vězení jej sice navštívili Farel i Kalvín. Servet prosil o milost. Své výroky však neodvolal. 27. října 1553 byl popraven. Tento hrůzný čin je nepochybně nejtemnější skvrnou reformačních zápasů v Ženevě.

V r. 1903, při 350. výročí popravě Serveta, vztyčili ženevští občané kámen s prohlášením: „Dne 27. října 1553 zemřel na hranici v Champelu Michael Servet z Villanovy v Aragonii, narozený 29. září 1511. Jsouce uctíván a vděčně synové Kalvína, našeho velikého reformátora, ale odsuzující blud, jež on sdílel se svou dobou, a pevně se držíce svobody svědomí podle pravých základů re-

formace a evangelia, vztyčili jsme tento kámen jako smírčí pomník 27. října 1903.“

Ještě o dva roky později byla potlačena poslední vzpoura proti církevním řádům těžkými tresty na majetku a životech. I když trestala světská vrchnost, odpovědnost za krutý postup proti nepoddajným nese i Kalvín.

Klidná léta

Posledních devět let využil Kalvín k rozsáhlé literární práci. Podařilo se zdokonalit církevní a sborovou organizaci, vybudoval výchovné instituce, pastýřsky zasahoval do problémů protestantských církví. V této době vydal poslední definitivní vydání „Instituce“. Vykladačské dílo Kalvínovo je uloženo v mnoha komentářích k biblickým knihám. Byl nejbibličtějším bohoslovcem mezi reformátory. Bible se mu stala zdrojem vší pravdy a života. Důležité místo v jeho životě má také rozsáhlá korespondence. Svými dopisy zasahoval do života přátel, sborů, šlechtických a panovnických domů.

Důležité pro budoucnost reformované církve bylo vybudování Akademie v r. 1559. Kalvín udržoval živý styk se zahraničními církvemi. Pod jeho vlivem zakořenila kalvínská reformace v sousedních zemích - v Nizozemí, ve Falcí, v Porýní, v Maďarsku a ve vzdáleném Skotsku. V některých zemích - v rodné Francii a v Polsku, byla udušena bezohlednou protireformací. Prostřednictvím vystěhovalců se rozšířil vliv Kalvínovy reformace i do Spojených států amerických.

27. května 1564 zemřel Jan Kalvín následkem mnoha nemocí, které sužovaly jeho křehkou tělesnou schránku a totálním vyčerpáním. Až do poslední chvíle však byla Kalvínovi zachována veškerá duševní činnost. Psal a diktoval své dopisy. Když se přiblížil jeho odchod, rozloučil se s radními pány a děkoval jim za jejich podporu společného díla. V závěti ustanovil svého bratra Antonína dědicem. Nezapomněl na kolej a pokladnu chudých. Podle svého přání byl uložen do prosté dřevěné rakve a pochován na hřbitově

Plainpalais. Nenechal označit náhrobkem místo svého hrobu.

Jaký byl Kalvín?

Na tuto otázku je nesnadná odpověď. Byl člověkem laskavým, moudrým s neuvěřitelnou pamětí a mimořádnými intelektuálními schopnostmi. Měl velký soucit s trpícími bližními. Dovedl však také vybuchnout hněvem tam, kde se setkával s falešností a nenávisným odporem. Takových výbuchů s pláčem litoval.

Jedinečně vylíčil vliv Kalvínovy osobnosti, jeho laskavost, jeho strhující osobnost velký německý spisovatel Josef Ponten v knize „Lyonští studenti“. Doporučuji k přečtení.

Nedotkl jsem se Kalvínova učení o predestinaci. Vyložit je není možné v několika řádcích. Pro něj osobně bylo učení o předurčení osvobozujícím poselstvím Písma pro všechny, kteří vírou spoléhají na Kristovy zásluhy. Soli Deo Gloria.

Pavel Smetana

Luther, Kalvín a hudba

„Kdykoliv to bude ku prospěchu, chceme, aby zněly všechny zvony, všechny varhany, a aby znělo vše, co dokáže znít.“

Martin Luther

„Můžeme hledat, kde chceme, ale nenačteme zpěvy, které by byly vhodnější pro zpěv před Boží přítomností a jeho anděly, než žalmy Davidovy, kterému je podal Duch svatý.“ Jan Kalvín

Pravidelný čtenář věstníku si snad vzpomene, jak jsme před časem probírali vztah různých husitských frakcí k hudbě. A kdo si vybaví husitský odstup až odpor k některým hudebním žánrům, toho Kalvín nepřekvapí a ví, že s Lutherovým citátem by rozhodně nesouhlasil.

Jan Kalvín (Jean Calvin, 1509-1564; zakladatel tzv. helvetského či reformovaného vyznání) často bývá představován jako nera-

dostný a studený člověk, který ke konci života má na svém kontě asi stovku popravených a upálených, včetně třiceti „čarodějnic“. Nakolik je tento názor oprávněný, se jistě dozvíme z mnoha publikací a přednášek, které v letošním jubilejním Kalvínově roce od teologů a historiků očekáváme. Zde stačí říci, že v mnohém navazoval na Luthera a Martina Bucera; jak píše J. L. Hromádka: „Calvin přejal v sebe Lutherovo dílo a přetvořil je svým výkladem slova Božího. Ale Lutherem a z Luthera žil stále.“ – Ne tak ale, pokud jde o hudbu.

Německý reformátor Martin Luther (1483-1546; augsburské vyznání) znal hudební teorii, byl dobrý skladatel a hrál na loutnu a flétnu a prý zpíval pěkným tenorem. Přepřel německou liturgii a napsal několik desítek textů k reformačním písním. Byly to přebásněné výňatky z katechismu, starocírkevní hymny, předreformační duchovní písně a ovšem starozákonní žalmy (např. EZ 286 podle německé písně ze 14. stol., EZ 407 podle Ž 124 ad.). Také je autorem několika nápěvů a přebíral melodie z jiných písní, a to i světských lidových (např. „Otče náš“ EZ 585 a nejznámější EZ 419 „Mocný Bože, při Kristovu“, kterou pro televizní diváky proslavil seriál F. L. Věk).

S přebíráním melodie (tzv. „kontrafakturou“) jsme se setkali i u husitů (je to ostatně častý skladatelský postup ve všech dobách, dnes nejčastěji jako parodie předchozího textu), ovšem Luthera k tomu vedly nejen praktické důvody - známá melodie se snadněji zpívá - ale i okouzlení krásnými melodiemi. Na námitky, že takové melodie mohou „svést do světa“, říkal, že „d'áblovi přeče všechny melodie nenecháme“. Táhlé a „nehybné“ pasáže chrámových chorálů upravil svižnějším rytmem z lidové hudby, písně jeho i jeho spolupracovníků většinou obsahují všeobecně rozšířené melodické postupy. Jeho písně byly velice oblíbené a lidé je zpívali i mimo bohoslužebnou liturgii. Soudobí katoličtí odpůrci dokonce tvrdili, že „Lutherovy písně zkazily více ka-

tolických duší než jeho řeči a spisy.“ Pokud jde o úvodní Lutherův citát, skutečnost tak bombastická nebyla. Při luterských bohoslužbách 16. století se varhany nejčastěji používaly jen na intonaci a mezihry mezi nedoprovázenými zpěvy.

Vedle kázání Božího slova Luther chtěl, aby byly osloveny i jiné lidské smysly, proto luterská liturgie českým exulantům často připomínala katolickou liturgii, kterou znali z domova, a někdy se proto raději přikláněli ke strohému kalvinismu. Ještě jednou Hromádka: „Nám, dědicům české reformace bratrské, je Calvin ze všech reformátorů ve svém nejhlubším poselství nejbližší.“ Kalvín se domníval, podobně jako před ním husité, že soustředění na Slovo nesmí nic překážet, ani obrazy nebo přehnané množství hudby. Na námitky, že v biblických dobách byly hudební nástroje přirozenou součástí zpěvů, odpovídal, že tehdy byli lidé v dětském stádiu a dnes se již bez hudebních nástrojů obejdují, obzvláště bez hlasitých varhan.

Než se Luther pustil do psaní svých textů, oslovil několik básníků, ale s jejich výsledky nebyl spokojen. Kalvín měl štěstí na jednoho z nejslavnějších francouzských básníků Cleména Marota (1496-1544), bývalého básníka na dvoře krále Františka I. Požádal ho, aby přepřel žalmy, které jako jediný považoval za plnohodnotné písně, jež je možné zpívat při bohoslužbě (viz citát nahoře); ostatní písně zakázal. Kalvín po Marotovi chtěl, aby žalmy přebásnil v metrické formě, tehdy oblíbené; jednalo se o pravidelné střídání 10 a 11 slabik v po sobě jdoucích verších.

Melodiemi žalmů byl pověřen znalec hudební teorie Louis Bourgeois (kol. 1510-1561); i on vycházel z lidových písní. Takto upravené žalmy měly být „jednohlasé a majestátní“. Protože se zpívalo bez instrumentálního doprovodu, bylo nutné použít přirozené a nekomplikované melodie. Hudební fráze na sebe navazují buď tím samým tónem nebo snadno vyzpívatelným intervalem, nejčastěji tercií.

Je zajímavé, nakolik různé reakce výsledné dílo vyvolává. Někdy se zdůrazňuje malá Bourgeoisova skladatelská praxe a na někoho melodie ženevských žalmů působí suše až strojeně; je ovšem možné, že právě to vyhovovalo Kalvínovi a jeho okruhu. Jiní naopak mluví o vysoké úrovni žalmových melodií a o kvalitních plodech renesanční hudby. – Ať tak či onak, tzv. Ženevský žaltář, jak bývají kalvínovské žalmy souhrnně nazývány, byl přeložen do více než 20 jazyků a stal se nejrozšířenějším kancionálem vůbec. Do češtiny ho přeložil, lépe řečeno přebásnil, bratrský kazatel Jiří Strejc (1536-1599; vydal 1587). Melodie Ženevského žaltáře inspirovaly skladatele i o století později, srov. např. Ž 89 s písní „Krásná je modrá obloha“ (EZ 178).

Viděli jsme, že hudební východiska obou evropských reformátorů byla naprosto odlišná. Jeden hudbu považoval za Boží dar a vítal i živelné muzikantství, druhý se obával (d'áblových) svodů, které v hudbě cítil (třeba tehdy, když hudba ponouká tělo k tanci; tanec byl ostatně v Ženevě také zakázán). – Přesto oba stáli na počátku linie, která ovlivnila hudební a církevní dějiny; jedna vyvrcholila německými mistry skladateli (J.S.Bach) a druhá kancionálem, z něhož evangelíci zpívají dodnes.

Pavel Čáp

VESELYNIVKA SE VESELILA...

Čas rychle ubíhá! Prázdniny se překulily, rovnodennost přechází do dlouhých večerů a na cestách za krajany při noční jízdě vyhlížím pozdní ranní svítání. V termínu od 8.-18.7.2008 se skupinka 10 dětí z Veselynivky zúčastnila letního tábora ve středisku JAK v Bělči. Dle vyjádření vedoucích tábora i samotných účastníků se tento turnus mimořádně vydařil. Děkuji vedoucím a oddělení výchovy a vzdělávání ÚCK za vstřícnost při zajišťování pobytu dětí z Ukrajiny. Chceme

v tom pokračovat i v příštím roce a znovu pozvat k letnímu táboru děti nejen z Ukrajiny, ale i z Chorvatska, Rumunska a Polska.

Ovšem i kurz pro starší mládež v Horní Čermné /16.-22.8./ byl povedený. Pět mládežníků z Bohemky a Veselynivky bylo s průběhem velmi spokojeno a těší se již na příští rok. Že se podařilo a líbilo, o tom svědčí i děkovný dopis, který ústředí Českobratrské církve evangelické zaslala Ola z Bohemky. Cituji: „Chci vám vislovit veľkej ďak za to že ste se o nas postarali a my mohli jet na biblickej kurz v Horní Čermne... Celej rok jsem čekala kdi pojedu na tabor. Mislela i pšemislela jak tam všechno dopadne. Proletel ten tejden. Pátek nastal tuze richle a vodjeli jsme. Slzi tekli až ze srdce....děkujeme za krasni tejden.“ Co dodat? Přidám jen poděkování synodní radě a všem, kteří se starají o děti a mládež v naději, že i v příštím roce se podobné kurzy a tábory opět uskuteční.

Ale nyní k tomu, proč se Veselynivka veselila. Mládežnické účastníky biblického kurzu v Horní Čermné jsem odvezl do jejich domovů. Dopolední bohoslužebné shromáždění v Bohemce /31.8./ bylo milým úvodem do prosluněné neděle. Odpoledne se ve Veselynivce konala slavnost u příležitosti odhalení pamětního kamene prvním osadníkům Veselynivky a padlým v 1. a 2. světové válce. Pořízení kamene (tato myšlenka měla být realizována již v minulém roce) bylo financováno z prostředků Ministerstva zahraničních věcí ČR – kapitoly podpory krajanů. Vážíme si této pomoci a mělo by vejít ve známost, že naše země myslí na krajany žijící po vší tváři země nejen po stránce kulturní, duchovní, ale i hmotné. Česká republika byla zastoupena prvním radou velvyslanectví ČR v Kyjevě Petrem Vágnerem s manželkou, já jsem byl poctěn vedením celé slavnosti, jejíž první část byla bohoslužebná – ve shromáždění a druhá u kamene, který odhalila ordinovaná presbyterka veselynivského sboru sestra Marie Provazníková. Bylo mi ctí pře-

číst poselství synodního seniora, ze kterého vyjímám úvodní a závěrečný odstavec:

„Milí bratři a milé sestry,

se zájmem jsem vyslechl informaci o tom, že si chcete formou pamětního kamene a desky postavit před oči památku těch, kdo kdysi jako první osadníci přišli do Veselynivky. Oceňuji Vaše rozhodnutí spojit tuto připomínku s příběhem těch, kdo z Vašeho středu odešli v průběhu obou světových válek dvacátého století. Na jedné ploše se tak sejdou ti, kdo celý váš život – dnes již řady generací – zahajovali, s činy jiných (třeba anonymních), kteří společný život hájili a chránili.....

Proto Vám jménem svým i jménem synodní rady Českobratrské církve evangelické přeji, aby vděčnost za dílo těch, kdo začali život Vašeho obecního i církevního společenství a za nasazení těch, kdo jejich dílo hájili, byla silným podnětem Vašeho jednání, Vašeho vyznání víry v Ježíše Krista, našeho jediného Spasitele a Vašeho vědomí, čím vším lze převzaté dílo rozmnožit a zbohatit.

Přeji Vám pěkné dny instalace pamětního kamene, přeji Vám plnost a bohatost života Vašeho společenství a těším se na všechno budoucí, co budeme moci konat jako výpověď našeho společného vyznávání Kristova jména.

S bratrským pozdravem Joel Ruml“

Celá vesnice se zúčastnila. A prý to bylo vůbec poprvé, co se takto sešli téměř všichni. Zajímavé bylo i vyjádření rady Vágnera, který celou slavnost zhodnotil takto: „Je to zajímavé, ale kde je ten krajanský život propojen i s životem církevním, je to jakési jiné, hlubší a srdečnější.“ Raduji se spolu s vámi z tohoto hodnocení. Navíc jen tak pro zajímavost – poselství synodního seniora spolu s historií Veselynivky bylo pro další pokolení vloženo do láhve a ta byla uložena do be-

tonové schránky pod pamětním kamenem. Třeba se jednou příští generace budou divit, až vypustí džina z láhve...

Sejití pozdravila zástupkyně místní státní správy, krajané z Berezovky a místní pěvecký kroužek zazpíval několik písní. Slavnost odhalení kamene ukončil společný zpěv – jak jinak, než: „Otče dej požehnání nám, prve než se rozejdem a po svých cestách vod' nás sám, ať se zas rádi sejdem...“ K posezení u společného oběda, který se protáhl až do podvečerních hodin, byli pozváni všichni. Pane, a jak nám chutnalo! Díky!

Petr Brodský

EXULANT

ve spolupráci se sborem Církve bratrské a sborem Českobratrské církve evangelické

pořádá evangelizační shromáždění v Novém Městě pod Smrkem ve dnech 20. a 21. 6. 2009

Zahájení v sobotu 20. 6. 2009 v 16 hodin, ukončení v neděli 21. 6. 2009 odpoledne.

V sobotu bude přednášet br. Tomáš Pavelka, v neděli bude kázat br. Pavel Smetana.

Téma: Svoboda přesvědčení a v co tedy věřit (s výchozím bodem v kalvínské reformaci). Součástí programu je i hudební část.

Zájemci o zajištění ubytování a stravování musí zaslat závazné přihlášky nejpozději do 15. května 2009 na adresu :Jiří Šmída, Vojanova 1172, 289 22 Lysá nad Labem jiri.smida@seznam.cz; ☎ 325 552 324 (pouze večer).

**V přihlášce je nutné uvést: počet osob požadujících ubytování a stravování nebo počet osob požadujících pouze stravování
sobota: večere
neděle: snídaně – oběd.**

Českobratrská církev evangelická, Bratrská jednota baptistů
a Občanské sdružení EXULANT

**Vás všechny srdečně zvou na
K O N F E R E N C I,**

kteřou pravidelně společně pořádají pro připomenutí významných událostí z dějin české reformace, českého náboženského exilu a návratu potomků pobělohorských exulantů do staronové vlasti. Letošní konference se uskuteční ve **sborovém domě Českobratrské církve evangelické v Suchdole nad Odrou, Malá Strana č.45**

ve dnech 3. - 4. října 2009.

Zahájení konference bude **v sobotu 3. října v 10,00 hod.** Kromě přednášek věnovaných letošním výročí, bude součástí konference zájezd do Těšína s prohlídkou Ježíšova chrámu milosti. Průvodcem nám bude biskup SCEAV bratr Stanislav Piętak.

V sobotu se v polední přestávce uskuteční valná hromada občanského sdružení.

Ubytování v Suchdole na Odrou je možno si zajistit v penzionu Poodří, Komenského 260, 742 01 Suchdol nad Odrou, tel: 731 467 643, <http://www.Suchdol-nad-Odrou.cz/>
e-mail: penzion.poodri@suchdol-nad-odrou.cz.

Možné je také přespat v rodinách či v Muzeu Moravských bratří, pokud chcete využít těchto možností, kontaktuje sestru farářku M.Jenčovou, tel: 556 736 426.

*

Výbor občanského sdružení EXULANT svolává
14. VALNOU HROMADU (výroční shromáždění),

kteřá se uskuteční **v sobotu 3.října 2009 ve sborovém domě Českobratrské církve evangelické v Suchdole nad Odrou, Malá Strana č.45**

s tímto programem:

1. Ustavení valné hromady (prezence, volby zapisovatele a ověřovatele zápisu)
2. Zpráva o činnosti sdružení za uplynulé období
3. Zpráva o hospodaření sdružení za rok 2008 a současný stav
4. Zpráva revizní komise
5. Informace o připravovaných akcích sdružení
6. Diskuse, návrhy
7. Usnesení valné hromady

Podle stanov je valná hromada nejvyšším orgánem sdružení a je schopná se usnášet za jakéhokoliv počtu přítomných. Nemůžete-li se valné hromady zúčastnit, je vhodné, abyste písemně zmocnili jiné členy sdružení k zastupování. Připravte si podněty pro naši další činnost.

Prosíme, rezervujte si čas a přijďte do Suchdolu nad Odrou

Výročí Majestátu

Co je Majestát a kde je jeho dějinný význam? Jistě je to jedna z nejpamátnejších listin našeho státu... Právem zatlačil také Majestát jiné podobné listiny, zvané majestáty po velké pečeti, jakou byly opatřovány nejvýznamnější státní listiny. Je vydán Rudolfem II., je to však zákon, o němž se usnesl zemský sněm Království českého, a který byl sněmem na panovníkovi vybojován několikaletým zápasem, nakonec mobilizací branných sil země. Proč, to vykládá jeho obsah. Dá se shrnout zcela stručně. Všichni evangelíci, stanovní, mají právo na svobodné vykonávání svého náboženství, pokud se hlásí k České konfesi, vyznání víry, o němž se již 1575 shodli příslušníci staré církve husitské, tzv. podobojí a Jednoty bratrské i němečtí luteráni. Tuto svobodu náboženskou si musila evangelická většina obyvatelstva vybojovat na císaři, jenž byl horlivý katolík a snad ještě více na vládě, kterou jmenoval 1599 na nátlak papežského nuncia z nové generace katolické, jež si vzala do programu vyvrácení reformace v zemi M.Jana. To byl odraz mezinárodní situace evropské, jak vznikla počátkem století 17. nástupem bojovné protireformace a vstupem velmoci španělské do politiky středoevropské.

Od podepsání míru augspurského 1555 požívali evangelíci v Německu téměř nerušeného klidu a s nimi se těšili pokoji i evangelíci v zemích českých. Pokojné soužití evangelíků s katolíky mělo v Čechách zákonný podklad v památném míru kutnohorském z roku 1485, který přešel do zemského zákoníku a učinil z Čech ostrov náboženské snášenlivosti uprostřed Evropy, zmítané čím dále tím více bouřlivými vlnami náboženských válek, co vzniklo v Německu v letech 1520 luterství. Augspurský mír, vybojovaný luterány dvojí velkou válkou, z nichž první zasáhla mocně i Čechy, uspokojil Německo na půlstoletí. Avšak zatím kvas světové reformace zachvátil Evropu západní, zejména Francii a Holandsko a jejich boj o svobodu

reformace našel tu mocného spojence v Anglii, kde reformace dobyla úplného vítězství, takže se Anglie stala první evangelickou velmocí světa. Než také věci katolické vyrostl mohutný spojenec, a to ve velmoci španělské.

Španělsko žilo po celý středověk téměř mimo Evropu, zcela pohlcováno válkami s Araby, kteří se zmocnili skoro celého poloostrova. Ale 1492 padl poslední arabský stát Granada do rukou křesťanů a na oslavu toho věnoval vítězný král Ferdinand Kolumbovi tři lodi, a ty daly osudům země nový směr. Kolumbův objev Ameriky zahájil její vývoj, který dobyl zakrátko Španělsku území větší a bohatší, než bylo samo a učinil je velmocí. A tato říše, rozložená na obou polokoulích, se dostala dědictvím Habsburkům, a ti dali její skoro nevyčerpatelné zdroje do služeb své imperialistické expanzi i katolické dobovačností. Bylo to americké zlato i stříbro, přivážené pravidelně celými loďstvy, vojáci cvičení v koloniích a brzy i na bojištích Evropy, znamenité síly diplomatické, pracující u všech větších dvorů, a neposledně rozhodující vliv v úderném „pluku Ježíšově“, v řádu jezuitském, díle prvního jeho generála Ignáce z Loyoly. Řád se chopil vedení útoku na reformaci s ohnivým zápallem, s jakým Loyolův národ válčil osm století proti Arabům. Jesuité dali tomuto zápasu jak staré zbraně, jako kult mariánský, zpovědnictví panovníků a střední a vysoké školství, tak i nové, zejména vědu a tisk a nahradili tím zbraně, jichž nebylo již možno užít v Evropě, jako inkvisici, která se stala ve Španělsku pořadatelkou lidových zábav při upalování kacířů, jako jsou tu dodnes býcí zápasy.... V tom duchu vychovávali také hlavně šlechtickou mládež ve svých kolejích, jejichž zakládáním připravovali soustavně všeobecný útok, který by vyvrátil reformaci a vyrval jí země, kde převládla. Útok mířil hlavně na Německo, vlast Lutherovu, a na zemi Husovu, která měla v očích velitelů útoku postavení klíčové. Vyzývala k útoku jak svou polohou v srdci Evropy, tak tím, že od počátku let

1580 byla Praha residencí císaře a tím i sídlem vyslanectví španělského i papežského nuncia. Jejich společným úsilím se konečně 1599 podařilo vymoci na Rudolfu II. odstranění posledního evangelíka mezi nejvyššími úředníky českého státu a dosazení zcela oddaného odchovance jesuitů na nejvyšší úřad kancléře.

Byl to Zdeněk Albert Lobkovic, teprve 31letý, jenž si získal císaře i stranu španělskou tím, že si ze Španělska, kde byl jako císař na vychování, přinesl dokonalou znalost řeči. Byl to vskutku více Španěl než Čech, kdo stanul nyní v čele útoku na evangelickou většinu země, aby jej vedl na 30 let, až do své smrti a konečného vítězství. Připravil svůj útok v dorozumění s oběma jmenovanými vyslanci co nejpečlivěji a věnoval na tyto přípravy celé tři roky. Ale pak udeřil vší silou a byl by snad dosáhl vítězství již v několika letech, kdyby se mu byl nepostavil jako mluvčí evangelíků muž nemenší síly, křesťanský rytíř Václav Budovec z Budova, původce Majestátu. Boj o Majestát je jakýmsi mnohaletým soubojem obou těchto soupeřů, soubojem, který se skončí teprve 1621 Budovcovou smrtí na staroměstském popravišti.

František M. Bartoš (1959)

Svobodná církev ve svobodném státě - Tomáš Garrigue Masaryk a čeští baptisté

V minulém čísle našeho věstníku jsme otiskli obsáhlou stat' Pavla Smetany o T.G.Masarykovi jako člověku náboženském a o jeho vztahu k Českobratrské církvi evangelické resp. k církvi reformované. Protože nezanedbatelnou část členstva občanského sdružení Exulant tvoří i baptisté, rád bych připomněl něco ze vzájemných vztahů T.G.Masaryka a českých baptistů. Dnes se již o tomto tématu moc neví nejen obecně, ale ani mezi baptisty samotnými.

Zmíňme nejprve některé fundamentální baptistické zásady. Od prvopočátku jsou bap-

tisté přesvědčeni, že shromáždění věřících v místním sboru je církví v plném slova smyslu, sbory jsou tedy samostatné a nepodléhají pravomoci žádných nadřízených orgánů (kongregační zřízení), dále je to zásada radikální odluky církve od jakékoliv moci veřejné (státu) a důraz na svobodu svědomí každého jednotlivce.

Vůbec první český sbor baptistů vznikl z potomků pobělohorských exulantů v Zelowě v Polsku (1874), na území dnešního Česka se baptistické církve (sbory) začaly formovat v poslední čtvrtině 19.století. První samostatný sbor tu byl založen v roce 1885 v Hled'sebi u Veltrus.

V souladu se svými zásadami tehdy čeští baptisté v Rakousko-Uherském mocnářství žádné vazby na stát nebudovali ani nechtěli. Byli považováni za „církve státem neuznanou“. Z hlediska „státem uznaných“ církví to bylo leckdy považováno za méněcennost, ale kazatel Jindřich Novotný neváhal prohlásit, že církve „státem uznané“ by se měly za tento svůj status stydět. Při typickém spojení „trůnu a oltáře“ v Rakousku-Uhersku, byla římsko-katolická církev vládnoucí, evangelíci byli druhořadí a členové církve státem neuznaných byli vystaveni mnohým represím.

Baptistická shromáždění podléhala četnickému dozoru, byla rozpouštěna, zavírána, baptisté byli pokutováni za to, že neuposlechli nařízení o zákazu shromažďování. Při výstupu ze „státem uznané“ církve, museli členové „svobodných církví“ ještě 5 let platit příspěvky do církve, z níž vystoupili. Děti se směly zúčastňovat shromáždění jen tehdy, pokud se narodily rodičům už za jejich členství v baptistickém sboru. Pozvánky do shromáždění musely obsahovat poznámku: „Všichni jsou vítáni, děti do 14 let vyjímaje“. Pokud se děti nezúčastňovaly vyučování náboženství „státem uznanými“ církvemi, měly problémy ve škole. Docházelo k paradoxním situacím, že dítě mající samé jedničky na obecné škole, nemohlo postoupit do vyšší třídy, protože mu nebyla uznána známka z náboženství – jediným řešením, ovšem

drahým, byla v takovém případě soukromá škola. Došlo dokonce i k tomu, že dítě, které rodiče nedali pokřtít jako nemluvně, mělo být později násilím pokřtěno v římskokatolické církvi za četnické asistence. V Broumově byl odsouzen baptista Opitz za to, že svou jedenáctiletou dceru, která se narodila před vstupem rodičů do sboru baptistů, nedonutil, aby šla ke zpovědi. Baptističtí kazatelé byli pro svou duchovenskou činnost souzeni, jako zločinci.

Ačkoliv již v roce 1879 zasahovala „Evangelická aliance“ u samotného císaře Františka Josefa I. ve prospěch náboženské svobody v Rakousku-Uhersku, poměry se příliš neměnily a v časopisu „Posel pokoje“ z roku 1905 můžeme číst: *„Dále uvažme, do jakého světla jsou postaveny naše poměry a naše říše před cizinou. Když se i mnoho zamlčí, přece nezůstane tajno, že za naší doby najdeme na světě sotva zemi, kde by zachovalý občan, křesťansky věřící, hlásící se k církvi zde neuznané, musil v jednotlivých případech udělati tak smutné zkušenosti, jak se zde často děje.“*

Srovnáme-li tyto skutečnosti s tím, co sami pamatujeme z doby komunistické totality, pak můžeme říci, že „náboženská svoboda“ v Rakousku-Uhersku (o němž dnes mnozí tvrdí, že bylo demokratickým státem šetřícím občanská práva) a v komunistickém Československu se ani tak moc nelišila. Jenom vládnoucí ideologie byla trochu jiná.

Ale přejděme konečně k Masarykovi. Persekucí prošel i první baptistický kazatel v Praze Jindřich Novotný. Jeho syn o tom napsal: *„Situace se zatím stala nesnesitelnou, když můj otec několikrát byl zatčen a četníky veden jako zločinec, když třikrát stál před vrchním zemským trestním soudem jako obžalovaný ze zločinů (pod zločinem rozuměli v Rakousku i názor a provádění svobody svědomí) a když každého pondělí se musil hlásit u policejního ředitelství (nejprve u pověstného Dedery), aby referoval, co poslední týden dělal a kde se pohyboval. Bylo to právě v této době, když můj otec sváděl své souboje*

s úřady úplně osamocen, s holýma rukama a bez rady i pomoci, že se začal ohlížet po někom, kdo by měl k nám blízko, kdo by sympaticky pochopil obě ohniska baptistických zásad: naprostou svobodu všech a nekompromisní rozlukou církve a státu. Při přehlídce tehdejších velkých českých lidí nemohl pominout člověka, který už tenkrát duchovně převyšoval všechny ostatní nejméně o hlavu. Když pak si radostně mohl zjistit, že právě Masaryk ve svém náboženství tyto zásady vědomě staví do popředí, nebyl už ani na okamžik v pochybnostech, na koho by se měl s důvěrou obrátit.“

V té době byl Masaryk poslancem Říšské rady a dalo by se říci, že měl sám dost vlastních problémů. Po příchodu do Prahy byl osobností skutečně nekonformní. Českými „vlastenci“ byl podlým způsobem napadán kvůli stanovisku k pravosti Rukopisů a těžce nesl zbabělost svých akademických kolegů, kteří ač byli stejného názoru, raději mlčeli, aby neměli problémy. Byl obviňován i z toho, že svým postojem k náboženství kazí mládež. Takže proč by si on sám měl přidělovat další problémy s nějakými baptisty? K Masarykově cti slouží, že prosbu Jindřicha Novotného neoslyšel. Zasáhl ze své pozice poslance, aby se i baptistům dělo po právu. A udělal to dokonce „ze svého“: *„Ačkoliv pak jeho práce vyžadovala i značné finanční oběti, nikdy nedovolil ani, aby mu byly zaplacené hotové výlohy“*.

Těsně před 1.světovou válkou navštívil Prahu zástupce amerických baptistů Dr.Gill. Kromě jiného se chtěl seznámit se situací v zemi a posoudit možnosti pomoci amerických baptistů českým sborům. Zajímal ho vztah „státem neuznaných“ baptistických sborů ke státní správě a právní jistota jejich existence. Při hledání odborníka, který by Dr.Gillovi poměry v Rakousku objasnil, padla volba zase na Masaryka. A on opět vyšel baptistům ochotně vstříc.

V čem se názory T.G.Masaryka a českých baptistů mohly ubírat stejným směrem?

Masaryk i čeští baptisté, se orientovali na anglo-americký svět. O Masarykově zaměření tímto směrem a o vlivu jeho manželky Charlotty bylo již hodně napsáno. Čeští baptisté si byli vědomi toho, že kromě jiného navazují na sbory vzniklé na počátku 17. století v anglickém prostředí, a že baptisté silně ovlivnili vývoj Spojených států, kde jich bylo nejvíce. Jak Masaryk, tak baptisté, byli osloveni důrazy na svobodu a lidskou důstojnost, jak se utvořily pod vlivem reformačních myšlenek v anglo-americkém prostředí.

Masaryk vytvořil konstrukci novodobého českého národa navazujícího na českou reformaci. Přes anglický původ zdůrazňovali i čeští baptisté, že nejsou do českého prostředí „importováni“, ale že v české reformaci lze zřetelně rozpoznat důrazy, které později vytvořily baptistickou identitu. Neváhali prohlásit: *„Byli jsme tu, když česká reformace byla v květu, nuže jsme tu ještě dnes, kdy se má česká reformace, násilně přerušena, dočkat žní“*. I oni se hlásili jak k Masarykovu pojetí národa, tak k jeho myšlenkám státo-
tvořným.

Ve vztahu církve a státu Masaryk jednoznačně vyhlášoval svůj názor: *„Jakmile domůžeme se politické svobody, bude prvním naším krokem rozluka církve od státu; náboženství musí býti jako Husovi věci svědomí a ne politiky“* a jindy *„zrušíme nemorální a utlačující rakouský systém státních církví, který zneužívá církví a náboženství k politickým cílům.“* To naprosto souznělo s baptistickými principy. Že v Československé republice po roce 1918, přes tento Masarykův postoj, k odluce státu a církve nedošlo, bylo způsobeno silným klerikálním tlakem. U opravdových baptistů patřila a dodnes patří důsledná odluka církve od státu k zásadám, o nichž se nepochybuje.

Další oblastí, v níž se působení T.G.Masaryka a baptistů významně setkalo bylo úsilí o vznik samostatného československého státu. Prohlášení, že „T.G.Masaryk se zasloužil o stát“ se stalo součástí právního

řádu republiky, ale připomeňme, že i baptisté při tom pomáhali.

Zmínili jsme již pražského kazatele Jindřicha Novotného. Jeho prostřednictvím se mezi baptisty dostal Václav Králíček. Kdo to byl? Narodil se v roce 1866 v chudých poměrech v Tismicích u Českého Brodu. Do škol chodil v Praze, bohosloví studoval v Hamburku a v Berlíně. Jako kazatel baptistů působil v Praze, v Roudnici nad Labem a od roku 1900 v českém baptistickém sboru v Chicagu. T.G.Masaryk navštívil Chicagu v roce 1907 a přednášel tu českým krajanům o svém pohledu na náboženství, než se zúčastnil náboženského kongresu v Bostnu. V červnu 1907 se právě v Chicagu konal „Sjezd svobodomyšlných Čechů“, o němž pak vyšla obsáhlá zpráva Václava Králíčka v časopisu „Hus“. Téhož roku v Chicagu vyšly Masarykovy přednášky tiskem. Mimo svoji kazatelskou činnost byl Králíček profesorem na mezinárodním baptistickém semináři v USA a působil i literárně. Kupodivu byly jeho příspěvky vítány i v již zmíněném českém evangelickém časopisu „Hus“, který býval „na kordy“ s kde kým.

V době 1.světové války byl Králíček spoluzakladatelem Československého národního sdružení v Chicagu a patřil k jeho nejdůležitějším členům. Jedním z úkolů, které si předsevzal, bylo získat české protestanty ve Spojených státech a americké baptisty pro myšlenku samostatného československého státu. Takové předsevzetí mělo ke skromnosti daleko. Přesto k jeho uskutečnění vyvinul nezměrné úsilí a jeho práce byla korunována velkými výsledky.

V roce 1915, na shromáždění k výročí Mistra Jana Husa v „Sále reformace“ v Ženevě, vyhlásil T.G.Masaryk program vybudování samostatného státu Čechů a Slováků. Je všeobecně známo, že se Spojené státy a jejich president Woodrow Wilson stavěli k myšlence rozpadu Rakouska-Uherska velmi zdrženlivě, lépe řečeno, po dlouhou dobu odmítavě. Ještě v květnu 1918, když T.G.Masaryk přijel z Ruska, kde legionáři

bojovali za svobodné Československo do Spojených států, nebylo jisté, jak se tento stát zachová. Situace byla stresující.

Jeden z nejdůležitějších spolupracovníků T.G.Masaryka v USA Vojta Beneš, starší bratr pozdějšího presidenta, o tehdejší situaci řekl: *„Když jsme v době válečné chodili zoufalí s těžkým břemenem, které spočívalo na našich šíjích, zabloudil jsem do jeho (Králičkova) kostela a tam vzadu v šeru jsem poslouchal. Králíček mluvil na slova žalmu 46. a mocnými i varovnými ústy proroka mluvil k svědomí těch, kdož by se nechtěli postavit za naši spravedlivou věc národní. Vracel se mi do srdce veliký klid a pocit, že nemožno zahynout a slova jeho zněla jako polnice, volající k vítěznému boji. V tom jeho volání bylo tolik klidu jako v celém jeho životě. Přítel Králíček tím svým úsilným a cílevědomým apoštolováním způsobil, že hlas osmimilionové baptistické církve, která je v Americe vlivným činitelem ve veřejném životě, padl také na váhu v naší osvobozené akci revoluční za hranicemi.“* Nemáme důvodu Benešovu tvrzení o Králíčkově vlivu na americké baptisty nevěřit, zvláště když byl jedním z původců rezoluce, kterou největší baptistické společenství - Jižní baptistická konvence - zaslala vládě Spojených států k podpoře samostatného československého státu. I v současnosti americký historik Bruce Graver, odborník na české kruhy ve Spojených státech, potvrzuje, že *„bez ohledu na jistou megalomanií měl Václav Králíček opravdu přístup do vedoucích amerických kruhů.“* 2. září 1918 uznaly Spojené státy Československou národní radu v čele s Masarykem. Osm milionů baptistů - voličů zřejmě při rozhodování sehrálo nemalou roli.

Po odjezdu – již presidenta - Masaryka do vlasti, zůstal Králíček ve Spojených státech, ale v roce 1921 opustil svou profesuru. Podle A.Klimka (Velké dějiny zemí Koruny české, XIII) byl osobním prezidentovým zástupcem v USA. V roce 1925 se i on vrátil do samostatného Československa. Pracoval jako zpravodaj pro kancelář presidenta republiky

a kromě toho kázal, přednášel, pořádal kursy. *„Byl apoštolem krásného praktického křesťanství. Byl přesvědčen, že proti náboženství špatnému nutno bojovat náboženstvím lepším,“* řekl na jeho pohřbu v roce 1929 Vojta Beneš.

Cílem tohoto článku není srovnání v čem se věroučné názory baptistů a T.G.Masaryka lišily či shodovaly. Byly zde zásadní rozdíly. Ale i v době presidentování T.G.Masaryka byli čeští baptisté vždy těmi, kdo se jeho názory vážně zabývali. Ředitel semináře čsl. baptistů Dr.Jindřich Procházka v roce 1927 napsal: *„Nový člověk zakládá své náboženství na zkušenosti, nikoliv nahodilě, nýbrž odborně regulované a sub specie aeternitatis. Masarykův život a myšlení ukazuje dál a výš, veda linii od Husa, Komenského a Chelčického – demokratickou linii – k ideálům Ježíšovým na úrovni přítomné a patrně příští kultury. Masaryk je filosofický teoretik náboženství moderního Čecha.“* Otevřený a vřelý vztah baptistů k presidentovi vyjádřil kazatel Józsa Novotný slovy: *„...v duchu mu ruku tiskneme za vše, co pro nás učinil, modlitbě na něho chceme i dále vzpomínat a přejeme mu z celého srdce mnoho požehnání...“*

Již jsem zmínil, že Masarykovy a baptistické názory na postavení církví ve společnosti si byly blízké. Politické a společenské poměry po vzniku Československé republiky však nedovolily jejich realizaci. Důsledkem pak byla skutečnost, že po celou dobu tzv. 1.republiky nedošlo k uspokojivému vyřešení právního postavení baptistických sborů ve státě, ač se o to obě strany několikrát snažily. Kupodivu není tato problematika vyřešena dodnes, ani současné znění zákona o církvích a náboženských společnostech neumožňuje uplatnění kongregačního zřízení tak, jak je to jinde obvyklé a nutí baptistické sbory, aby vytvářely hierarchickou organizační strukturu, ačkoliv je to neslučitelné s jejich eklesiologií

Jan Bistranin

400 let od „Majestátu“ císaře Rudolfa II.

V minulém roce 2008 se v našem tisku a publicistice rozmohla téměř „magie osmiček“. Hlouběji či jen povrchně se uvažovalo, co všechno souvisí s dnes již historickým děním let: 1618–1648–1848–1918–1948–1968 až po rok 2008. Podobným způsobem bychom letos, v roce 2009 mohli uvažovat o poselství let 1409 (vydání tzv. Ediktu kutnohorského králem Václavem IV., jímž byla uvolněna cesta k vedení husitské reformace pražskou universitou Karla IV. v předstihu, ale také v odcizení Českého království od ostatní Evropy), dále roku 1509 (narození švýcarského a světového reformátora Jana Kalvína) a tedy i roku 1609, kdy si české evangelické stavy vynutily na císaři Rudolfovi II. jeho výnos, povolující a chránící mírové soužití českých evangelíků a katolíků v Českém království ...

„Majestát“... Právně, leč nikoli fakticky veliký průlom do vlády světově většinové církve římského ritu, který měl ukončit staletý zápas o právo na život českých evangelíků, podobně jako „Augsburský smír“ císaře Karla V. dal právo na život evangelíkům německým. Říká se: „Litera scripta manet“ (co je napsáno, to platí). Na papíře ano, ale nikoli v dějinách. Právo Božího zákona a svatého řádu Kristova evangelia, i když také doloženo Písmem svatým, to se zjevuje a udržuje ne tak lidskými záznamy a formulacemi, jako vždy novým „vanutím Ducha svatého“ ve společenství Božího lidu, církve Pána Ježíše Krista. Zde je Majestát, který nemůže být roztrhán, jako písemnost Rudolfa II., kterou roztrhal Ferdinand II. roku 1627, když jej již předtím preventivně 60 let nahloďovala „smečka jezuitů“ (canes Domini = psi Páně, jak se sami nazývali) v českých zemích, kam je „prozíravě“ pozvali ze Španěl totalitně smýšlející Habsburkové...

Vpravdě byl ten Rudolfův Majestát ubohý akt ubohého panovníka, který stihán nemocemi i temnými duchy, ohrožován i vlastním

bratrem, uherským králem Matyášem, povolil to, co česká katolická šlechta neuznala za „právo“ a podle toho také úskočně a násilnický vůči svým evangelickým poddaným jednala. A tak tedy: ubohý Majestát ubohého císaře Rudolfa II. – A co následovalo potom, to byla ubohost na ubohost: „vyakčnění“ jinak smýšlejících – tj. těch, jimž bylo co konfiskovat – ze země a z národa, tedy násilí místo práva, duchovní zmrzačení svobodného ducha a mravů českého lidu jezuity a žoldáky a panstvem, které se z milosti císařů přišlo napást v české zemi.

Ale Boží Duch není nikdy ve vězení. Proto i mezi jezuity a katolickými kněžími byly světlé zjevy, jako např. Bohuslav Balbín a jiní. Odborníci říkají: „To je nepatřičné přenášení dnešních měřítek a hledisek na minulost.“ Bylo mně velikým potěšením, číst ve „slavnostním“ čísle Českého bratra k 90.výročí sjednocené Českobratrské církve evangelické (č.17-18 z prosince 2008) názor původem holandského historika Evangelické teologické fakulty UK Dr.Petra Morée: „Vždycky, když píšeme o dějinách, máme o nich psát z dnešního hlediska. Máme se snažit v historii nalézt odpovědi na naše dnešní otázky. Jinak je to nezajímavé čtení. Žijeme teď, máme takové a takové otázky, je třeba je formulovat a hledat na ně odpovědi. A každá generace tvoří svou interpretaci. Nejprve třeba začít s reflexí. Je důležité vidět mechanismy, které fungovaly a hledat cesty, jak těchto poznatků využít, abychom příště obstáli, případně využít varování, které z toho vyplynulo.“

Vlastimil Sláma

EXULANT
srdečně zve na setkání reemigrantů,
které se bude konat 9. srpna 2009 na
hřišti v Trpístech u Stříbra.

List biskupa Slezske církve evangelické a.v. Stanislava Piětaka k třístému výročí Ježíšova chrámu v Těšíně

Hospodine, tobě přece záleží na věrnosti.

Jeremiáš 5,3

Založení Ježíšova chrámu v Těšíně navazuje na mocné a trpělivé Boží působení na Těšínsku od samého úsvitu křesťanství v této oblasti. Stejně jako ostatní země Koruny české také drtivá většina Slezska v 16. století spontánně přijala reformaci augsburského vyznání. Důraz na známost Písma svatého výrazně ovlivnil život lidí i jejich tvorbu, jak o tom svědčí dílo znamenitého rodáka Jiřího Třanovského (1592-1637). Lidé poznali požehnané působení evangelia, proto navzdory krutému pronásledování houževnatě pěstovali své duchovní dědictví a neustále se domáhali práva veřejně vyznávat evangelickou víru. Svou sílu hledali v Písmu svatém. Vždyť na jeho svrchovanou autoritu odkazuje již Církevní řád knížete Václava Adama (1568), který je vlastně zakládací listinou Slezske církve evangelické augsburského vyznání v Těšínském knížectví.

V roce 1709 po náročném úsilí a zdlouhavém vyjednávání císař Josef I. povolil zřízení evangelického a.v. chrámu se školou v Těšíně. Ježíšův chrám se od samého začátku stal střediskem duchovního probuzení. Lidé ze širokého okolí nalézali ve sboru štědrý lék pro duši i tělo. Na bohoslužbách a katechizacích přijímali mocně působící evangelium bezprostředně, kdežto literaturu a medikamenty jim pastoři obstarávali z Halle, které bylo v té době střediskem pietismu. Pietismus kladl důraz na vroucí zbožnost založenou na Písmu svatém.

Rozkvět sboru však netrval dlouho (1709-1730). Donášení dvou závistivých pastorů J. Ch. Hentschela a G. Schmidta na schopnější a usilovnější kolegy způsobilo, že jezuité po vleklém procesu v roce 1730 dosáhli

vypovězení pietistických pastorů a učitelů z Těšina.

Ještě před jejich násilným vyhnáním museli Těšín opustit snaživí pastoři M. Platani (1710), J. Jockisch (1710) a Ch. N. Voigt (1711) kvůli toho, že nepocházeli z říše Habsburků. V roce 1714 je nedobrovolně následoval první konrektor Ježíšovy školy L. Mevius kvůli dovozu evangelické literatury. Později byl vyhnán těšínský rodák, učitel Jan Liberda (1725), jelikož pokřtil a přijal do evangelické církve a. v. dvě židovské dívky. Toto bylo z hlediska římsko-katolické vrchnosti nepřípustné. Kvůli svědomité pastorační práci byli nakonec vypovězeni Jan Muthmann, Samuel Ludvík Sassadius a Jan Adam Steinmetz, stejně jako učitelé Traugott Imanuel Jerichovius a Jiří Sarganek. Zaslouhují si naší vděčnou paměť, protože dílo Ducha svatého v jejich životech a službě nám má stále co říct.

Nejprednějším plodem jejich činnosti bylo duchovní probuzení, které přineslo hluboké zakořenění v Písmu svatém. Kristovo evangelium mění lidské životy, vede ke smíření a zušlechťuje kulturu všech národností. A toto se skutečně dělo. Sargankova Cithara sanctorum (tzv. Lipský kancionál) patří mezi skvosty české písňové tvorby. Populární Liberdova Harfa nová způsobila ve východních Čechách tak rozsáhlé lidové hnutí, že proti němu bylo nasazeno císařské vojsko. Muthmann je považován za prvního polského spisovatele na Těšínsku, jeho tvorba je vynikajícím svědectvím lásky k Ježíši a k lidem. Sassadius vedl lidi k pokání a následování Krista vytříbenou polštinou. Jerichovius psal německy, po vyhnání z Těšina přijal místo hlavního kazatele na královském dvoře v Kodani, kde podporoval moravské misionáře putující na misijní pole. Věhlas Steinmetze jako vedoucího pastora, vynikajícího spisovatele a znamenitého kazatele značně přesáhl hranice střední Evropy. Vydával první pastoračně-teologický časopis, a tím se stal průkopníkem v této teologické oblasti. Jeho kázání vyvolávala spontánní ohlas.

S úctou jej zmiňuje John Wesley i Johann Wolfgang Goethe. Se zvláštní láskou jej vzpomínají Moravští bratři, jelikož mnohé z nich Pán Bůh k sobě obracel právě pod jeho kazatelnou. Pastor Steinmetz se takto spolu se svými spolupracovníky zasloužil o šíření evangelia, které zaujímá v dějinách světové církve nezanedbatelné místo.

S vděčností můžeme vzpomínat Boží působení i v dalších generacích. Například těšínský pastor a superintendent naší církve Dr. Theodor Haase psal a ve vídeňském parlamentu ještě před Tomášem G. Masarykem neohroženě vystupoval proti antisemitismu, což se v průběhu dalších událostí jeví jako významná prorocká služba. Za půl století se k moci dorvali nacisté. Lidé potřebovali evangelium nejen slyšet, ale i vidět v postojích těch, kteří jej hlásali. Mnoho služebníků církve se před temnou mocí nesklonilo, ale věrnou službu raději zpečetilo svou vlastní krví. Drtivá většina byla zbavena úřadu. Řada z nich byla za nacismu vyvezena na nucené práce, nebo vězněna v koncentračních táborech. V přepočtu na počet pracovníků církve se jedná o příliš vysoké procento.

Z Bystřice prošel těmito útrapami farář Jan Karpecki, katecheta Fr. Gnida zahynul v Dachau. Ze sboru Na Nivách v Českém Těšíně byl nacisty zadržen a poslán do koncentráku superintendent Dr. Josef Berger. Jemu později nedovolili pokračovat ve službě naší církvi ani komunisté. Peklem koncentráků také prošli vicekurátor Jiří Teper a farář Pavel Roman. Kurátor těšínského sboru Jan Kubok tam zahynul. Pastor z Návší Karel Krzywoń byl vězněn v Mauthausen a Dachau. Úděl koncentráků zažili také orlovští - senior Josef Fierla i jeho bratr, pozdější evang. a. v. biskup v cizině Vladislav Fierla. Totéž potkalo varhaníka Gustava Przczka. V Třinci k nejznámějším mučedníkům patří katecheta Gustav Ožana, který byl zastřelen gestapem, pak superintendent Oskar Michejda, vězeň v Dachau, a z řady dalších vězňů nutno zmínit také varhaníka Rudolfa

Pustovku. Nejznámější obětí koncentračních táborů z řad evangelíků z polské části Těšínska je senior Karol Kulisz, zakladatel diakonických ústavů Betezda a Betanie v Komorní Lhotce, jehož statečnou smrt dokládají svědectví spoluvězňů.

Rány způsobené nacismem byly často jitřeny další totalitou, komunismem. Tak například vůdce misijního hnutí ve Slezské církvi evangelické a. v., pastora Vladislava Santariuse, kterého nacisté i s manželkou Vandou vyvezli na nucené práce do Říše, komunisté po celou dobu své vlády soustavně šikanovali.

Pán Bůh nás skrze dějiny učí. Pády nás mají vést k pokání a příklady věrnosti k následování. S pokorou musíme přiznat, že každá církev má své světlé i stinné stránky, avšak pošetilé a nevďěčné by bylo pohrdat bohatým dědictvím naší Slezské církve evangelické augsburského vyznání. Jsem jím nadšen. Zavazuje mě k věrnosti a statečné službě. Věrnost ovšem nespočívá jen v zachování toho, co jsme přijali, ale v rozmnožení. Pán Ježíš tomu, který zachoval jednu hřivnu, řekl: „Služebníku špatný a líný...“ Naopak ke každému z těch, kteří zdvojnásobili počet hřiven nezávisle na množství přijatých, řekl: „Správně, služebníku dobrý a věrný...“ (Mt 25,14-30).

Do jaké kategorie služebníků patříš? Přijdeš k Pánu Ježíši s prázdnýma rukama, s jednou hřivnou nebo s násobkem? Naši předkové v době útlaku nejenže zachovali věrnost, ale navzdory ztrátě majetku, pronásledování a ohrožení života obdrželi hřivnu Božího království šířili do světa. Na rozdíl od našich předků máme svobodu a ta zavazuje. Jak jsme využili dvacet let svobody? Kolika lidem jsme pomohli ke spase-ní? Kolik sborů jsme založili? Kolik misio-nářů jsme vyslali na misijní pole? Jubileum církve je radostná a nádherná událost... ovšem zavazující! Podle Ježíše každý obdržel nějakou hřivnu. Náš Pán od každého očekává rozmnožení duchovního bohatství. Slyšel jsi Boží hlas? Co s ním uděláš? Svědč o

Kristu! Buď horlivý v Božím díle! Nezapomeň: nad jedním hříšníkem, který činí pokání se raduje nebe i země (Lk 15,7.10.32)!

Rozpomeň se, Pane

Můj Pane,
na své milosrdenství se rozpomeň,
mé hříchy však vrhni
v moře zapomnění.
Na utrpení své se rozpomeň,
ne na bolest,
již jsem svým bližním způsobil.
Také na svou opuštěnost
rozpomeň se, Pane,
zapomeň však,
že jsem si pro opuštěné nenašel čas.
Na svou oběť lásky se rozpomeň
a odpusť nuznému srdci,
jež se vzpírá bližního milovat.
Rozpomeň se, Pane, na hříšníka
jenž k tobě volá
a pro své milosrdenství mu otevři
bránu věčné spásy.

Pavel Smetana

(ze sbírky Variace na jediné téma)

Malý průvodce velkou historií – Bílá Třemešná, Horní Branná, Žaclěř.

Někteří z nás se stali přímými účastníky mezinárodní konference s názvem „Exulant Jan Amos Komenský“, pořádané naším sdružením ve dnech 19.–21. září 2008 v Janských Lázních, k 380.výročí jeho odchodu společně s Českými bratry do zahraničního exilu. Závěr konference tvořila polní ekumenická bohoslužba na státní hranici v Žaclěti, na místě loučení exulantů s vlastí. Místo je označeno i na turistických mapách jako Růžový palouček. Ty růže tam však byly vysázeny uměle a jsou botanicky jiné než ty, co „vykvetly ze slz“ exulantů na Růžo-

vém paloučku v Morašicích u Litomyšle nebo Modlivém dolu u Kunvaldu. To neznamená, že by jich u Žaclěře bylo prolito méně a s menším zoufalstvím. Přijďte sem nejlépe v zimě a při pohledu „domů“ na zasněžené kopce v mlžném oparu, kterým jen lehounce prosvítá sluneční svit „... a bílé obláčky dálným nebem plynou...“, roztřesou se kolena i vám. A to se nemusíte po posledním pohledu otočit zády a jít. S jistotou, že to bylo naposledy, kdy jste viděli tu „...zemi krásnou, zemi milovanou, kolébku mou i hrob můj, matku mou, vlast' jedinou i v dědictví mi danou, šírou tu zemi, zemi jedinou....“ Myslíím, že verše Karla Hynka Máchy dokonale vystihují tíhu posledního okamžiku.

4.února 1628 odešli Čeští bratři z České země, aby naplnili literu zákona *Cuius regio, eius religio* – *Čí je země, toho je i náboženství*, vydaného 31. července 1627. Měli půl roku na to, aby se odhodlali a nesli tíhu rozhodnutí nejenom za sebe, ale i za mnohé a mnohé další generace. Někteří vzali těžký klíč od domova sebou a mohli jej předat, jiní ho ztratili či byl jim ztracen.

Vraťme se k příběhu Jana Amose. Ten odešel i se svou rodinou v říjnu 1626 z Brandýsa nad Orlicí do Bílé Třemešné a měl za sebou zahraniční expedici na níž se setkal i s „králem“ Fridrichem Falckým, ale hlavně zajistil místo pro budoucí exulanty ve velkopolském Lešně, které se stalo důležitým českým politickým a kulturním střediskem. Bílá Třemešná je obec blízko Dvora Králové a je zde památník na pobyt Jana Amose. Je v zatáčce cesty a nedejte se odradit rezavou brankou a vstupte, nebudete litovat. Vstoupíte rovnou do šlépějí Jana Amose. Ten zde, i se svou rodinou, pobýval jako host na zámku pana Jiřího Sádovského ze Sloupna. Budova „Černého zámku“, jehož maketa je uložena v muzeu, měla velmi pohnutý osud a završil se jejím stržením koncem 19. století v době, kdy panství patřilo rodu Harrachů, co jej získali od svého příbuzného Albrechta z Valdštejna. Dnes je celý areál soukromým majetkem a provádějí se zde archeologické

vykopávky. Pan kastelán vás velice ochotně provede a poskytne zasvěcený výklad. Je to úžasný pocit stát nad jámou a v ní vidíte odkryté schodiště, co po něm stoupal Jan Amos. V bývalé myslivně je muzeum se všemi artefakty co se našly při vykopávkách. Z podzemních prostor snad vede i chodba do lesů nad Třemešnou s jeskyněmi, ve kterých se Komenský skrýval v dobách nejvyšší nouze. Vstup je uzounký a velmi nehostinný. Zámecký park zdobí pamětní deska od významného českého sochaře Ladislava Zívrt (1909 – 1980). Majitel panství a zámku Jiří Sádovský měl tři syny (Václava Ferdinanda, Jiřího Jana a Petra Bohuslava). Václav vedl později z Lešna čilou korespondenci s lordem protektorem Oliverem Cromwelem a Státní radou Anglické republiky, v níž velmi usiloval o anglickou pomoc pro vojenský zásah do českých zemí. V dopisech je podrobně rozpracována logistika akce včetně žádosti o otevření jakési „druhé fronty“ na západě, aby „... nepřátelé byli jinde ohroženi novým vpádem.“ Je také jednou z důležitých postav Sienkiewiczova románu Potopa, když popisuje obléhání Czenstochowé. Plukovník Václav Sádovský byl zkušeným a odhodlaným válečníkem a pro svou vojenskou angažovanost ve věci českých exulantů, býval označován jako „nový Žižka“.

V létě roku 1627 se Komenský s mladými Sádovskými a jejich učitelem, bratrským knězem Janem Stadiem, vydali do nedaleké Vlčice na zámek Siberstein, který byl konfiskován Adamu Zilvárovi. Na zámku byla vzácná knihovna, kterou návštěvníci ještě mohli navštívit. Zde, mezi vzácnými svazky, objevili německý spis Eliáše Bodina s jakýmsi nástinem vzdělávací soustavy. Ten Jana Amose natolik inspiroval, že vzdělávání a pedagogice se věnoval později natolik, až se stal „učitelem národů“. V roce 2007 bylo iniciativou Ministerstva školství a dalších kulturních institucí, vzpomenu 350. výročí vydání jeho vrcholného pedagogického díla *Opera didactica omnia* z roku 1657 v Amsterdamu. Na konferenci v Praze měla

svůj poster také Mateřská škola ze Zelowa, spravovaná tamním sborem podle Komenského Informatoria školy mateřské

V podhůří Krkonoš, bylo koncem roku 1627 několik center, kde se uprchlíci shromažďovali k nucenému odchodu. Jedním z nich byla také Horní Branná. Zámek s panstvím patřil panu Václavu Zárubovi z Hustiřan a zde pod jeho ochranou přebývala také již osiřelá osmnáctiletá Kristýna Poniatovská, dcera polského duchovního Juliana Poniatovského. Dívka trpěla různými vidinami s prorockým obsahem a popisovala je v jakési nesouvislé řeči. Poté upadala do stavu připomínající kataplexii, to je náhlá ztráta napětí kosterního svalstva a dostavuje se právě po prudkém hnutí myslí, a jejím ochráncům připomínal smrt. To vylekalo ženu pana Václava Záruby natolik, že povolala kněze Jana Stadia z Třemešné. Protože nebyl přítomen, tak na Horní Brannou 23. listopadu 1627 odjel Komenský. Stal se takto svědkem opakovaných záchvatů s blouzněním a extatických výroků. Ty si Komenský zapisoval a protože proroctví popisovala blízkou budoucnost se změnami politické situace ve prospěch pronásledované Jednoty i Českého království, chtěli informovat knížete Albrechta z Valdštejna. Mimo jiné i proto, že Kristýna mu prorokovala tragický konec života. Vypravilo se tedy poselství do Jičína, muži se nesměli vzdalovat, jely tedy paní Zárubová a Sádovská (Esther Vchynská z Vchynic), doprovod jim dělal lékař Libavius z Hostinného. Jenže kníže v Jičíně nebyl a návštěvníci svou přítomností vzbudili nechtěnou pozornost místních jezuitů a ti se domáhali zatčení a uvěznění. Ovšem osobní zásah kněžny Valdštejnové tomu zabránil. Scéna jako z akčního filmu. Bylo jasné, že odchod není možné oddálit na jaro, až klimatické podmínky pro cestu budou příznivější a tak se stalo, že 4. února 1628 překročila u Žacléře z velká skupina vyhnanců hranici království, aby už 8. února dorazila do Lešna. 180 kilometrů za čtyři dny!!

Na zámku v Horní Branné je nyní obecní úřad a také Památník Jana Amose Komenského. Ten zde při svém krátkém pobytu bydlel v přízemí západního křídla. Traduje se, že když se stal správcem panství kardinál a pražský arcibiskup Arnošt z Harrachu, nechal z této místnosti vytrhat podlahu a spálit, aby se dále nešířil mor Českých bratří. V obci je také rodinná hrobka sv. Kříže rodu Harrachů. Byla vysvěcena v září 1820 a je vystavěna ve zcela ojedinělém stylu byzantsko – renesančním. Tvoří ji dva souosé, nestejně vysoké osmiboké hranoly s románsky zaklenutými okny ohraničenými ve sloupořadí. Přimo naproti je historický špitál, který sloužil jako domov důchodců zestárlým hraběcím lidem.

Pozoruhodné jsou osudy Kristýny Poniatowské. Stala se Komenského schovankou a s jeho rodinou žila v Lešně. Zde se také provdala a jak uvádějí životopisci, poté ztratila či se zbavila, prorockých vidění. Jejím mužem byl bratrský vzdělanec Daniel Strejc – Vetterus (1592 – 1669) první český cestovatel na Islandě (1613) a v dobách studia v Heidelbergu, byl učitelem češtiny nejstaršího syna Fridricha Falckého. Do Lešna přišel roku 1632, stal se bratrským knězem a správcem „klenotu jednoty“, tiskárny přenesené z moravských Kralic. Spolu s Kristýnou měli tři dcery a dva syny. Po vypálení Lešna odešli do Břehu u Vratislavi, kde vzniklo nové centrum českých exulantů.

Až se budete toulat tímto půvabným krajem pod Krkonošemi, navštivte také údolní přehradu Les Království postavenou v letech 1910 – 1919, spust'te se do úzké průrvy Komenského jeskyně. Než se pojedete pokochat renesančními sgrafity na zámku v Horní Branné, vezměte to na Vlčici a od-tamtud na Hrádeček za panem presidentem Václavem Havlem. Cestu do Žaclěře naplánujte přes Janské Lázně. V Žaclěři nesmíte zapomenout navštívit muzeum, starý hrad a v okolí některé z mnohých pevností obranného pásma první republiky.

Hlavně však přijďte první sobotu v únoru, tedy 6. února 2010 na náměstí v Žaclěři, odkud na běžkách startuje druhý ročník memoriálu Jana Amose. Trasa vede přes Růžový palouček u Černé vody.

Josef Čáp

Přečtete si

Občanské sdružení EXULANT vydalo sborník z mezinárodní konference, konané v loňském roce v Janských Lázních „**Exulant Jan Amos Komenský**“. Sborník mapuje program tří denní konference, obsahuje všechny odborné přednášky, kázání, ohlasy na konferenci a přílohu s fotografiemi.

Máme ještě několik výtisků sbírky básní Pavla Smetany „**Variace na jediné téma**“, kterou EXULANT vydal k životnímu jubileu emeritního synodního seniora ČCE.

Ze starších knih máme „**Pamětní knížku**“ ze světového kongresu v Zelově v roce 2003 a knihy Edity Štěříkové „**Běh života českých emigrantů v Berlíně v 18.století**“ a „**Stručně o pobělohorských exulantech**“. Tyto publikace je možné získat na setkáních pořádaných našim občanským sdružením.

Evangelický reformovaný sbor v Zelově letos vydal knihu Edity Štěříkové „**Čeští exulanti v Polsku, czeska ewangelicka emigracja wyznaniowa w Polsce**“. První část knihy podává velmi stručný nástin příčin a důsledků náboženské emigrace z Čech, abecední seznam exulantských působišť a kolonií a mapovou přílohu. Seznam zachycuje přes 150 míst, v nichž exulanti žili. Jsou do něho pojata i území patřící k Polsku v 17. a 18. stol. (Volyň, Ukrajina) a pro souvislost i několik exulantských kolonií, ležících na saské straně, těsně u polské hranice. Druhý, větší díl knihy je věnován obsažnější historii některých významnějších starších i mladších exulantských kolonií.

Národní knihovna ČR vydala knihu Bohuslava Andrše: „**Česká Alexandrova. Vzpomínky na život české vystěhovalecké komunity na Rusi**“. Memoáry se zabývají zajímavou, dosud však značně opomíjenou

kapitolou z dějin českého vystěholectví na Ukrajinu a do Ruska. Alexandrovku založili zelovější Češi na přelomu 19. a 20. století poblíž Oděsy. Autor (narozen 1926), rodák z České Alexandrovky, zmiňuje nelehké putování českých exulantů-evangelíků od pobělohorské doby, zaznamenává pohnuté osudy obyvatel v průběhu první poloviny 20. století, vzpomíná na represivní kampaně ve dvacátých a třicátých letech i v průběhu druhé světové války. Stranou neponechává ani repatriaci některých alexandrovských Čechů do ČSR po roce 1945 a popisuje jejich životy – i svůj vlastní – ve staronové vlasti. Knihu je možno koupit za 150,- Kč v Klementinu.

Závěrem

Opět připomínáme, že podmínkou členství v našem sdružení, není osobní "příslušnost" k exilu resp. návratu. Do svých řad zveme i sympatizanty zajímající se o naši činnost. K přihlášení se za člena stačí sdělit na adresu sdružení jméno a příjmení, datum narození, bydliště, příp. církevní příslušnost (sbor) a příp. vztah k pobělohorskému exilu (potomek, sympatizant, zájemce o historii apod.) Z každé přihlášky máme radost. Po obdržení přihlášky Vás zařadíme do adresáře pro zasílání věstníku. Pokud Vám můžeme věstník zasílat hromadně, prostřednictvím některého sboru, prosíme, dejte nám to vědět.

Prosíme, abyste nás informovali i o dalších změnách (přestěhování, úmrtí našeho člena apod.), abychom na ně mohli reagovat.

Doporučujeme:

13.-16.května 2009: Život v Evropě ve vzájemném respektu - mezinárodní konference v Telči s výjezdem do Velké Lhoty u Dačic u příležitosti 400. výročí Majestátu Rudolfa II. (VERITAS).

8.-9.června 2009: konference v Lešně k 10.výročí založení školy J.A.Komenského, kromě jiných přednáší Mgr.Pavel Smetana.

21.června 2009: Vzpomínkové shromáždění u příležitosti 388. výročí popravy představitelů českého stavovského odboje roku 1621 na Staroměstském náměstí v Praze.

6.července 2009: Tradiční shromáždění v Husinci u Prachatic a na Kalichu u Železného Brodu k výročí smrti Mistra Jana Husa.

5.září 2009: III. putování do Velké Lhoty u Dačic – výlet s naučným programem (VERITAS).

16.-17.října 2009: V. mezinárodní konference MORAVIAN v Suchdole nad Odrou, hlavní téma: David Zeisberger – apoštol indiánů.

24.října 2009 : XXX. seminář pro učitele a zájemce o dějepis, český jazyk a společenské vědy v Pardubicích (VERITAS).

Informační věstník občanského sdružení EXULANT, vydává občanské sdružení EXULANT. Vychází 2x ročně. Sídlo občanského sdružení i redakce: Praha 1 – Nové Město, Jungmannova 9 – Husův dům, PSČ 110 00, Česká republika, <http://exulant.evangelnet.cz>

ISSN 1801-514X